

Kárpát-medencei barátkozások

Négy Kárpát-medencei régiót, a délvidéki Zombort, Bezdánt és Doroszlót, a Bács-Kiskun megyei Baját, a szilágysági Zilahot és az örvidéki Alsóört összekapcsoló kulturális együttműködés létrehozatala körül bábáskodva, alig egy hónap leforgása alatt jártam be többedmagammal a Szilágyságot és a kis híján feledésre ítélt Órvidéket. Korábban már tapasztaltam, hogy az anyaországi és a határon túli magyarság bizonyos kérdéseket másként, szinte teljesen különböző módon közelít meg, arra azonban nem gondoltam, hogy ekkora eltérés lehetséges a határon túli területeken élő kisebb-nagyobb magyar nemzeti közösségek között. Az életformát vitathatatlanul a társadalmi és gazdasági közeg határozza meg, ám ami a nemzeti öntudat megőrzésére irányuló törekvéseket illeti, óriásiak az eltérések.

A Szilágyságban mintha megállt volna az idő. Nagylaktól több órán át végelláthatatlan pusztaságon át vitt az út. Koratavas volt, ám a földeken nem berregtek erőgépek. Míg idehaza traktorok nyüzögnek ilyenkor az utakon, Romániában ló vontatta trágyaszekerek fékeznek a személyautók forgalmát és a föld megkeményedett rögeivel bivalyok küszködnek.

Aradot csak megkerüljük, s mind a négyen szótlanul fürkesszük az elmaradottságról tanúskodó tájat. Itt soha nem volt „jobb világ”, nem úgy, mint nálunk. Ady városánál, Nagyváradnál kiszárad a torkunk, s továbbra sem szólunk egymáshoz. Minek is tennénk? Ott kezdődnek a „vén Szilágyság hepehupái”, majd a hegyekbe növe dombok. Zilah az úticél, s mi tagadás, Wesselényi Miklós gróf szülővárosa fényekkel fogad bennünket, no meg a jellegzetes főtéri szoborral: Romulus és Rémus az anyafarkassal. Mi persze egy másik szobor iránt érdeklődünk, s csakhamar meg is csodálhatjuk Fadrusz János Wesselényi-szobrát, amelyet kerek száz esztendővel ezelőtt készített a művész.

Városi körsétánk során szinte sehol nem látunk még csak kétnyelvű feliratot sem, nemhogy kizárólag magyart. Nem könnyű szórványban élni – állapítjuk meg közösen, hiszen félelmetes a hasonlóság Zilah és

Zombor között: megközelítőleg azonos méretű városok, a magyarság százalékaránya egybevág az ittenivel, s az önkormányzatban való jelenlét is egyforma, itt is, ott is az alpolgármester magyar. Csakhamar az is kiderül, hogy szórványban élni kétszeres hátrányt jelent, hiszen az anyaországi juttatásokon való osztozkodásnál is külön küzdelembe kerül valamit „kicsikarni” a nagyobb magyar központoktól távolabb esőknek. Vendéglátóink is azt panaszozzák, amit mi is gyakorta és sokhelyütt elmondtunk: néha úgy érezzük, a sajátjaink is „leírtak” bennünket.

A viselkedésbeli különbözőség szembeűnő: mi, délvidékiek sokkal energikusabbak vagyunk még a panaszkodásban is, mint zilahi barátaink, akik elmondják ugyan észrevételeiket, ám indulatok nélkül fogalmaznak, szavaikból mégis kiolvasható a szívós, minden megpróbáltatást elviselő és kiálló eltökéltség. „Isten nem hagyja el népét, eddig sem tette, ezentúl sem kell ettől tartanunk” – jegyzi meg egy vendéglátónk, s a többiek helyeslően bólogatnak. Irigylésre méltó ez a hitből fakadó meggyőződés, ami nélkül minden bizsonnyal el sem lehetett volna viselni az elmúlt évtizedek megpróbáltatásait.

Olyan gyönyörű a táj, mintha a Jóisten ily módon akarná elvonni a figyelmet a szennyről és a szegénységről, amely odalenn, a Meszes hegység lábánál meghúzódó falvakban már-már hivalkodik. Nem a hanyagság vagy a lustaság az oka az elmaradottságnak, hiszen a kis házikókon látni, évszázadokkal korábban épültek, akkor, amikor még nem számított szegénynek az, akinek ilyen lakhelye volt, csak hát azóta másutt elfutott az idő, itt meg sokkal inkább örültek volna, ha a vert falú házakat visszaveszi a természet, mintsem, hogy menteni próbálták volna őket a pusztulástól. Imittamott a korábban csak hallomásból ismert településrombolás jelei is jól láthatók, némely épület mintha teljesen terv nélkül, véletlenszerűen épült volna fel az adott helyen, s egyáltalán nem illeszkedik az utca vagy a város képébe.

Olyan magyar emlékek után érdeklődünk, amelyek minden törekvés ellenére túléltek a megpróbáltatások korát, s talán most már megmaradhatnak, örök bizonyosságául őseink szorgalmának, tenni akarásának, hitének.

Zilahról a Meszes-hegységben huncutul tekergő Kraszna-patak mentén jutunk el Krasznára, ahol a kazettás mennyezetű református templomot csodáljuk meg. Nemcsak szép, emberi is Isten háza, amelyet gazdagon díszítenek a konfirmandusok és a szorgos asszonykezek készítette, jellegzetes motívumokkal ékesített kézimunkák, közben pedig a naiv néplélek által elképzelt bibliai személyek, egyebek között kackiás magyar bajusszal megfestett, a cethal gyomrából kifele igyekvő Jónás ismerhető fel az egyik kazettán.

Utunkat Szilágysomlyóra folytatjuk, ahol családi-as ünnepként üdvözlő a közönség a Hepehupa című, most indított folyóirat bemutatóját. Minden jel arra utal, ott sincs írgyülésreméltó helyzetben a gerinces tollnok. Az anyaország támogatásával megvásárolt, s még igencsak sok segítségre szoruló EMKE-ház ad otthont a rendezvénynek. Kávéval, teával, süteménnyel kínálnak bennünket. Ahány csésze, annyiféle. Mi már biztos eljajgatnánk, hogy melyikünk hozott otthonról néhány csorba bögrét, de itt ez nem téma. Mindenki örül. Tudnak örülni, ellentétben velünk; őket szemlélve olyan érzésünk támad, hogy valóban nem kell sok a boldogsághoz. Az ausztriai jólétekből érkezett partnerünk meg is jegyzi: „Micsoda lelkük van ezeknek a magyaroknak”.

A Báthoryak vára már nem is sejteti a valamikori pompát, a jobb időket megélt kapu a híddal csakhogy teljesen le nem omlott, közel menni életveszélyes, el is kerítették egy rozsdás drótkerítéssel. A várudvaron hajdan díszlett turul-szobrot eltávolították, helyén a mester munkáját megszegyenítő pléhkereszt éktelenkedik, s a szobortalapzat oldallapjait is kiverték, hogy helyükre illesszék a román szabadságért és függetlenségért harcoló hősök emlékét őrző feliratokat. Ismét egy félelmetes hasonlóság: Zomborban a Schweidel- és a Rákóczi-szobrokat bivalyokkal húzták le a talapzatról a harmincas években, s a szerb önkéntes katonák emlékművéhez akarták felhasználni az anyagot.

Megilletődve állunk az erdélyi fejedelem és lengyel király sirkápolnájának bejáratánál. A kicsiny bábékoszorúk tengeréből csak egynémelynek olvassuk el a szalagfeliratát, s jóleső érzéssel nyugtázzuk: a szélrózsa minden irányából járnak errefelé tisztelgők. S lám, van mivel dicsekedniük az itt élőknek: tavaly új szobrot avattak, a fejedelem mellszobrát, ennél szebb

emléket nem is állíthattak volna a millennium évében. Mi is megtehettük volna, ha nagyon akarjuk, de mégsem tettük – állapítjuk meg magunk között -, azért ez mégiscsak szégyen.

Nehéz elszakadni a szépséges tájtól, az edzett lelkű s melegszívű szilágysági magyaroktól, akik vasárnap reggel zsolttárral vagy olvasóval a kezükben kigyózó sorokban özönlének a templomba, s mai nap is így üdvözlik egymást: „Békesség, Isten áldásával”. Együtt imádkozzuk végig a vasárnapi istentiszteletet Európa legnagyobb református templomában, a zilahi belvárosi templomban, no meg a szentmisét a szentháromság plébániatemplomban, ahol nagy szeretettel fogják közre a délvidéki igehirdetőt. Mi tagadás, látva a zsúfolásig telt templomot, hallva a szertartás végén mindkét helyen felhangzó himnuszt, kicsordul szemünkből a könny, s ott, a szent falak között (ki tudja hányadszor?) átkozzuk Trianont.

Néhány héttel később, a szilágysági lelki feltöltődés tartalékaival merőben más vidék felé vesszük az irányt: Ausztriába, az Őrvidékre, egészen pontosan Alsóőrre. Nem kis közbenjárásba s kisebb halomnyi okirat begyűjtésébe került a beutazási vízum. Ha a követésen sikerült is megúsznunk megaláztatás nélkül, nem úgy a toronyi határátkelőhelynél, ahol félreállítják az újvidéki rendszám táblás kocsit és nyilvánvalóan megkülönböztetett figyelemmel tüntetnek ki bennünket, aminek cseppet sem örülünk. Mivel a négy útlevel között magyarországi is akad, a határőr rákérdez, ki köztünk a magyar. Az autó vezetője magabiztoson vágja rá: mindannyian. Erre a határőr megkopogtatja útleveleinket s némi cinizmussal (vagy csak nekünk tűnik így?) jegyzi meg: „Nem, nem, önök között csak egy magyar van”. Ez már aztán mindennek a teteje! Elkecseregett dühvel s a kiszolgáltatottság miatti közömbös arckifejezéssel túrjuk a sértő megaláztatást (vagy legalábbis mi annak érezzük), s közben arra gondolunk, hogy akitől a Nyugat valóban okkal fél, azok egész biztos nem ilyen módon utaznak be az EU-ba, s valószínűleg több útlevelel is rendelkeznek, hogy szabad járásuk-kezelésük legyen. Ausztriai vendéglátónk, aki elének jött Toronyba s előttünk lépte át a határt, addigra visszaér a határörhöz, elmondja neki, mi járatban vagyunk, s már folytathatjuk is utunkat.

Alsóőrre, e mindössze 8-900 lelket számláló kistelepülésre, amelyik néhány évtizeddel ezelőtt még színmagyar volt, estefelé érkezünk meg. Az utcák kihaltak, sehol senkit nem látni, s a házakból, szórakozó-

helyekről nem szűrődik ki se hang, se fény. Itt ez a szokás, illik tisztelni mások nyugalmát.

Az alföldi tájhoz szokott szemnek varázslatosan tárulkozik ki másnap a napsütötte Őrség, s míg Kismarton felé igyekszünk, útközben szebbnél szebb kiskastélyok mellett visz utunk, s miért is fájna kevésbé ezek elvesztése, mint azoké ott, Keleten. Abban nem vitathozhatunk, hogy még ez is jobb, mint a műemlék-rombolás.

A helységnévtáblákon látni, hogy újak, kétnyelvűek, s ki gondolná, hogy csak alig több, mint egy éve lehetnek azok, azelőtt ugyanis szóba sem jöhetett kétnyelvű tábla kihelyezése. Néhány helyen megállunk gyönyörködni. A tisztaság felülmúlhatatlan, az aszfalton szalonnát vághatnánk, s szinte suttogva szólunk egymáshoz, de még így is lelkifurdalással, mert a nagy csöndben hangoskodónak, rendbontónak érezzük magunkat.

A néhány ezer lelket számláló őrségi magyarság igen sok mentalitásbeli hasonlóságot mutat az érzéseit, érzelmeit ügyesen palástoló, minden tekintetben fegyelmezett osztrák többséggel. Sajnos, legtöbbször még a magyar helységneveket is feledte, s előbb mond Lutzmansburgot Locsmánd, Bad Tatsmansdorfot Tarcsafürdő, Vrankenaut Fraknó, Lockenhaust Léka, vagy Mariasdorfot Máriafalva helyett, no meg az Eszterházyak s házi muzsikuskuk, Haydn székvárosa, Kismarton is ismertebb a német nevén: Eisenstadt.

Máriafalvának gótikus templomában Szent István s Árpád-házi szentjeinek köszönnek ránk az üveg-
vitázsokról s a freskókról.

Jó szerencsénk, no meg szívélyes vendéglátónk jóvoltából bepillantathatunk az osztrák állami televízió és rádió kismartoni stúdiójának munkájába, ahol a magyar szerkesztőség felszereltsége akár teljes napi rádió-program elkészítését is lehetővé tenné, ám a magyarokra a 24 órából csak 5 percet szánnak, s a tévé képernyőjén is csak évente négyszer 20-20 percet. Ha még lettek volna illúzióink, most szertefoszlanának, mert bizony a magyar nyelvű nyomtatott sajtó is csak időszakosan jelenik meg, amikor van rá pénz, államilag pedig alig támogatják, s ami ennél is meglepőbb, az egész Őrvidéken csak Felsőőrött működik egy magyarhorvát vegyes általános és középiskola, nem csoda hát, hogy a nemzeti hagyományok ápolása, de legfőképp a nyelvápolás igencsak szármalmas helyzetben van, még ha mindjárt településenként több táncscsoport, sőt színjátszó kör is működik. Az az érzésünk: itt valóban mindent lehet, de csak saját pénzen, közcélok-

ra a nyugati ember nem szívesen ad, legföljebb csak ritkán, akkor is keveset és többször is leellenőrzi, hogy célszerűen használták-e fel adományát. Hát ezek után mondják még Magyarországra és a magyarokra azt, hogy nem szeretjük a kisebbségeinket, s nem adunk meg nekik mindent, ami jár (sőt, olykor még annál is többet)! Egy idős helybeli elárulja, hogy miért nem részesülnek jelentősebb támogatásban az ausztriai magyarok, s ettől igencsak megdöbbenünk: a majd húsz-ezer lelkes ausztriai magyarság (beleértve a bécsieket is) nem éri el a kisebbségi küszöböt. Hiába a történelmi tényállás, itt legalább annyira szálkák vagyunk a többség szemében, mint a keleti utódállamokban, sőt még csak kisebbségnek sem ismernek el bennünket.

Utunk hivatalos részében az együttműködés lehetőségeit latolgatjuk, s csakhamar nyilvánvalóvá válik, hogy házigazdánknak igaza volt, amikor Baján, majd Zilahon azt állította: nekik legalább annyira szükségük van a mi segítségünkre, mint a szegényebb országokban élő magyarságnak anyagi támogatásra: szellemi megerősítésre lenne szükségük. Vannak-e ehhez annyian, hogy még legyen talpra állási lehetőségük? Meg kell próbálni, mert minden lélek számít. Igen, meg kell próbálni, de mégis lehangoló, hogy a vasárnapi misén, amikor az idej elsődözők mutatkoznak be, a szertartás két nyelven, de inkább németül folyik. Igaz, utána a hagyományos böjti leves hívek általi közös elfogyasztása alatt egy fiatal apuka ül velünk szemben a kislányával, s tört magyarsággal bizonygatja, hogy mennyire fontos számára nemzeti identitástudata, erre neveli Zsófikát is. Zsófica egy tüneményesen szép, búzavirággé szemű kislány, aki minden nógatás ellenére sem akar megszólalni magyarul, s agyamon átvillan: a német nyelvű óvodában már aligha szólítják Zsófikának.

Házigazdánk elmondja, néptáncscsoportjuk, színjátszóik s a többiek is szívesen barátkoznak, s ha sikerül támogatást szerezniük, örömmel utaznak el a közeli Szlovéniába, de jártak már az anyaországban is több helyen. Most, hogy náluk is megalakult az Illyés Közalapítvány alkuratóriuma, talán jut majd a támogatásokból távolabbi, szilágysági és délvidéki utakra. Ezen is igencsak meglepődünk, mert hisz ha nekünk ilyen lenne az anyagi helyzetünk, akkor nem lenne téma egy-egy út költségének az „összedobása”. Itt nem ilyen nagyvonalúak, éppúgy számítanak az anyaország segítségére, mint mi, akiknek a havi jövedelme 0-tól 150, legföljebb 200 euróig terjed, tehát jobbik esetben sem éri el az osztrák átlagbér 10 százalékát.

Mi tagadás, csalódottak vagyunk, s csalódottságunkat csak még inkább növeli, amikor vendéglátóink egyike megjegyzi: „Kijönnék ide a magyarok pincérnek, és rögtön tudjuk, hogy Magyarból (!) jöttek, mert a kiejtésük valami borzalmas”. Ecseteli is a németül magyarosan mondott „tessék parancsolni”-t s nekünk valahogy émelyegni kezd a gyomrunk. Vajon mi a nagyobb szégyen: ha egy magyar magyarosan ejti a németet, vagy ha egy magyar németesen ejti a magyart?

Azt nem vitatjuk, hogy bőven van miben gyönyörködnie a turistának. Kismarton minden bizonnyal egyike az Őrvidék, sőt Ausztria legszebb városainak, minden évszakban sajátos varázsát mutatja meg az odalátogatóknak, akik legtöbbször az Eszterházy-kastélyra kíváncsi, nem ok nélkül.

Az egyedüli épület, amelyet lepusztult állapotban találunk, a vörösvári vár, de már nem sokáig lesz ilyen – mondják vendéglátóink -, ugyanis az enyhén

szólva is eklektikus, sokféle építkezési stílusjegyet magán hordó, s régen a Széchenyi család hozzátartozójának tulajdonát képező impozáns épület a közelmúltban eladásra került, s minthogy nem akadt rá „házi” vevő, egy arab olajsejk számolta le az asztalra a jelentős összeget. Mi tagadás, cinikusan jegyezzük meg, vajon mit szólnának a környéken, ha az egyik bástyát minaretté alakítaná a sejk, s müezzintje onnan hívná nagy hangon a híveket az imára? Ennyi rosszmájúságot csak meg lehet bocsátani azoknak, akik oly sokat veszítettek.

Felemás érzélemmel térünk haza, s tudjuk, nem lesz könnyű összehangolnunk a négy térség magyarságának igényeit, de legalább a tekintetben megnyugodtunk, hogy nincs mit szégyellnünk álljólétben élő ausztriai partnereink előtt. Van, amiben mi vagyunk erősebbek, mondhatni gazdagabbak, csak magunk sem vagyunk vele tisztában.

